

ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัตตุ
Conflicts of Monks Residing in Kosambi in Mulasarvastivadavinayastu

สำราญ ชูระตา¹ / ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย²

Samran Dhurata / Chainarong Klinnoy

¹นักศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาสันสกฤตศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
Ph.D. Candidate of Sanskrit Studies Program, Department of Oriental Languages
Faculty of Archeology, Silpakorn University

²อาจารย์ประจำหลักสูตรสันสกฤตศึกษา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร
Lecturers of Sanskrit Studies Program, Department of Oriental Languages
Faculty of Archeology, Silpakorn University

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัตตุ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัตตุ เรื่องโกสามพกวัสตุและเพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัตตุ เรื่องโกสามพกวัสตุ ที่คล้ายคลึงและแตกต่างกับพระวินัยปิฎกของนิกายเถรวาทเพื่อนำเสนอสถานการณ์ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิ ในสมัยพุทธกาลก่อให้เกิดความบาดหมางขยายไปในเหล่าพุทธบริษัทอย่างกว้างขวาง ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว เกิดจากทิฐิ (ความเห็น) และความประเพณีที่แตกต่างกัน จนนำไปสู่การตัดสินใจของพระพุทธเจ้า ในการลงโทษกลุ่มภิกษุผู้ก่อความขัดแย้งและเหล่าบริวารในที่สุด

ผลจากการศึกษาพบว่า การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบจากคัมภีร์ฝ่ายสันสกฤตและบาลี นอกจากทำให้รู้เนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทีวินยวัตตุแล้ว ได้พบว่ามีสอดคล้องกันด้านเนื้อหาของทั้ง 2 คัมภีร์ใน 3 ประเด็น คือ 1. มูลเหตุความขัดแย้งกันของภิกษุชาวเมืองโกสามพิ 2. พุทธบัญญัติให้สงฆ์ลงโทษภิกษุชาวเมืองโกสามพิ 3. ความสอดคล้องของเนื้อหากับฉบับภาษาบาลี และมีความแตกต่างจากฉบับภาษาบาลีใน 3 ประเด็น คือ 1) แตกต่างด้านรูปแบบการประพันธ์ 2) เนื้อหาที่ขาดหายไป 3) การแต่งเนื้อหาเพิ่มเติม เช่น พระพุทธเจ้าไม่เสด็จกลับมาเมืองโกสามพิเป็นเวลานานถึง 12 ปี เป็นต้น

คำสำคัญ: ความขัดแย้ง, ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี, มุลสารวาสติวาทวินยวัสตุ

Abstract

The study entitled “The Conflicts of monks who stayed at Kosambi in Mulasarvastivadavinayavastu” aimed to transliterate and to translate the just mentioned Buddhist Sanskrit text of Sarvastivadin sect in order to compare the similarity and the difference between this text and Tipitaka of Early Theravada Buddhism. The study presented the conflicts of monks who stayed at Kosambi in Buddha’s lifetime made the dissension expanded to all Buddhists widely. Such conflict was arisen from Ditthi (Opinion) and differently behavior, which finally led to Buddha’s permission for punishing groups of bhikkhu who caused the conflicts and their fellows.

From the analysis study comparing with Sanskrit and Pali scripture, not only knowing about the Conflicts of monks who stayed at Kosambi in Mulasarvastivadavinayavastu, but also finding the content relation of the 2 scriptures in 3 aspects: 1) the causes of the conflicts of KosambiBhikkhu, 2) Buddha’s permission for monks to punish to Kosambibhikkhu, and 3) The comparision of contents from Pali version. Also, it was found that the Mulasarvastivadavinayavastu is different from the Pali version in 3 aspects: 1) The differences on the composition style, 2) The lost of some contents, 3) The composition of more contents such as The Buddha did not return to Gosampi for 12 years.

Keywords: conflict, monks residing in Kosambika, Mulasarvastivadavinayavastu

บทนำ

การที่สมาชิกในสังคมทุกระดับจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขนั้น ทุกฝ่ายจะต้องมีความเห็นใจกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ต้องเป็นผู้มีใจกว้างยอมรับฟังคำแนะนำของบุคคลอื่นเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ดีขึ้น การดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ย่อมก่อให้เกิดความร่มเย็นแก่สังคม ทำให้เข้าใจความหมายของชีวิต

สามารถอยู่ภายใต้สังคมเดียวกันได้อย่างไม่มีปัญหา (Kanchanapimai, 2010: 68) และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ต้องปราศจากความขัดแย้ง

ความขัดแย้งมักเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกัน และนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่างๆที่แตกต่างกัน เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ความโลภ ความ โกรธเกลียดชัง และความหลง จะส่งผลกระทบต่อ คู่ขัดแย้ง และเพราะอาศัยความโลภ โกรธ และความหลงเข้ามาเกี่ยวข้อง ความขัดแย้งจะเพิ่มความเข้มข้นรุนแรงยิ่งขึ้น จนไม่สามารถควบคุมได้ เมื่อคู่ขัดแย้งแก่งแย่งแข่งขันกัน ความโลภของแต่ละฝ่ายจะถูกปลุกเร้าให้เพิ่มขึ้น เมื่อผลประโยชน์ถูกคุกคาม ความ โกรธย่อมเกิดขึ้น เกิดการคุกคามเหยียดหยามกันด้วยอำนาจความโกรธ ส่งผลให้คู่ขัดแย้งมีมุมมองที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมต่อกัน ทำให้มีโทสะมากขึ้น โดยแสดงออกมาเป็นความ โกรธเกลียดต่อผู้ที่สับสนประมาทหรือวิจารณ์ตน (Visalo, Phra, 1995: 58-59)

ดังนั้น ความขัดแย้งจึงนับว่าเป็นอันตรายต่อความสงบสุขของทุกองค์กรในสังคม ไม่เว้นแม้กระทั่งองค์กรพระพุทธศาสนา สถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ในอดีตนั้น ส่งผลให้ความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาเกิดความเสื่อมถอยลงอย่างชัดเจน บรรดาเหตุการณ์ความขัดแย้งที่นำไปสู่การแตกความสามัคคีในสมัยพุทธกาล คือ การทะเลาะกันของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี (บาลีใช้คำว่า โกสัมพี : ปัจจุบันเหลือเพียงซากปรักหักพังของโบราณสถานในหมู่บ้านเล็กๆชื่อ โกสัม (Kosam) ริมฝั่งแม่น้ำ ยมุนา ห่างจากเมืองอัลลาหะบาด ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 59 กิโลเมตร) (Kusalasai, 2002: 72) จนภิกษุแตกออกเป็น 2 ฝ่าย แม้ว่า ช่วงเวลาดังกล่าวพระพุทธเจ้ายังคงทรงพระชนม์ชีพอยู่ก็ตาม ในช่วงแรกของความขัดแย้ง พระพุทธองค์ทรงพยายาม โกล่เกลี่ย ดักเตือนให้ภิกษุที่เป็นคู่ขัดแย้งมีความเอื้ออาทร ให้อภัยและหันกลับมาสามัคคีกัน แต่ไม่เป็นผล ในที่สุด พระพุทธองค์ต้องเสด็จออกจากเมืองโกสัมพีไปประทับในเขตเมืองศราวาสตี (บาลีใช้คำว่า สราวาสตี : นครหลวงของแคว้นโกศล แคว้นโกศลตั้งอยู่ระหว่างภูเขาหิมาลัยกับแม่น้ำคงคาตอนกลาง อาณาเขตทิศเหนือจดเทือกเขาเนปาล ทิศตะวันออกจดแคว้นกาสีต่อกับแคว้นมคธ ทิศใต้และทิศตะวันตกจดแม่น้ำคงคา, เมืองสราวาสตีเป็นศูนย์กลางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าประทับจำพรรษาที่เมืองนี้มากที่สุด รวมถึง 25 พรรษา ปัจจุบันเรียกว่า สะเหต-มะเหต (Sahet-Mahet) ถ้าพูดได้ร้อยปีขึ้นชื่อในภาษาสันสกฤตขึ้นมาใช้ คือ สราวาสตี (P. A. Payutto. 2009: 444-445) ซึ่งหลักฐานดังกล่าว มีปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี นอกจากนั้น ยังปรากฏในฉบับภาษาสันสกฤตเรื่องโกสัมพาวาสตุ ในคัมภีร์มูลสรวาสตีวาทีนยวัสตุ อีกขึ้นหนึ่งด้วย

คัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตु เป็นคัมภีร์พระวินัยของนิกายมูลสรวาสติวาท ซึ่งแตกแขนงออกมาจากนิกายสรวาสติวาท วินัยของนิกายนี้มีเหลืออยู่แต่ในสำนวนแปลภาษาทิเบตเท่านั้น สำนวนจีนมีแปลบางส่วน (Mahamakuta Rajavidyalaya Foundation, 1993: 69, 85) มีเนื้อหาสอดคล้องกับพระวินัยปิฎกของฝ่ายเถรวาท โดยศาสตราจารย์ เอส เลวี (S. Levi) สันนิษฐานว่า “คัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตु น่าจะถูกแต่งขึ้นก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 3 หรือพุทธศตวรรษที่ 8 แต่แต่งไม่เสร็จ” และไม่ปรากฏว่าเกิดที่ใด เวลาใด ใครเป็นผู้แต่ง แต่สันนิษฐานว่า น่าจะรจนขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 5-6 (Vagci, 1967: XIII) ภาษาที่ใช้เป็นภาษาสันสกฤตแบบพุทธ คือ สันสกฤตพื้นทาง (Hybrid Sanskrit) หรือสันสกฤตผสมกับภาษาบาลี (Mixed Sanskrit) ซึ่งเป็นภาษาสันสกฤตที่ใช้ในการบันทึกหลักธรรมคำสอนและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาของ 2 นิกาย คือ นิกายสรวาสติวาท และนิกายมหายาน (Sarapadnuek, 1993: 147) สาเหตุที่ใช้ภาษาสันสกฤตบันทึกคำสอน น่าจะมาจากอาจารย์คนแรกของนิกายนี้คือ ท่านราหุลภัทร ซึ่งเกิดในวรรณะกษัตริย์ ดังนั้น จึงเลือกใช้ภาษาสันสกฤตอันเป็นภาษาของผู้เกิดในวรรณะสูงบันทึกคำสอน (Pothinanta, 2000: 296; Moonsarn, 2009: 11)

ปัจจุบันการศึกษา และแปลคัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษาสันสกฤตในประเทศไทย ยังไม่แพร่หลายนัก จากความสำคัญทั้งด้านเนื้อหาและประวัติศาสตร์อันยาวนานของคัมภีร์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาค้นคว้าและแปลคัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตु จากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาไทย พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับคัมภีร์วินัยปิฎกภาษาบาลี ของนิกายเถรวาทด้วย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเกิดประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาคัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตु เรื่องโกสามพกวัตตु
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตु เรื่องโกสามพกวัตตุ พร้อมทั้งศึกษาลักษณะที่คล้ายคลึง แตกต่างจากพระวินัยปิฎกของนิกายเถรวาท

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัย เรื่อง “ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพีในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตु” ผู้วิจัยใช้คัมภีร์มูลสรวาสติวาทวินยวัตตุ ฉบับภาษาสันสกฤต อักษรเทวนาครีซึ่งมี ศีตางศุเศขร วากจิ

(SitamsusekharVagci) เป็นบรรณาธิการ ตีพิมพ์เผยแพร่ในปี ค.ศ.1967 เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยเรื่อง โสคามพกวัสตุ เปรียบเทียบเนื้อหาส่วนที่ตรงกันและแตกต่างกันในพระวินัยปิฎก โดยใช้ พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ภาษาบาลี และภาษาไทย พ.ศ. 2525 เป็นหลัก

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนดำเนินการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ปรุวรรณคดีมูลสารวาทวินยวัสตุ เรื่องโสคามพกวัสตุ จากอักษรเทวนาครีเป็นอักษรไทย
2. แปลความคัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสตุ เรื่องโสคามพกวัสตุ จากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาไทย
3. รวบรวมและตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
4. จัดลำดับและเรียบเรียงข้อมูลที่ได้รับ
5. วิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการศึกษา
6. สรุปผลการศึกษาและนำเสนอผลการศึกษา

ผลการศึกษา

จากการวิจัย เรื่อง “ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โสคามพีในคัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสตุ” โดยผู้วิจัย ปรุวรรณ และแปลคัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสตุ เรื่องโสคามพกวัสตุ จากอักษรเทวนาครีเป็นอักษรไทย รวบรวม ตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้อง จัดลำดับ และเรียบเรียงข้อมูล นำข้อมูลที่ได้รับมาศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ปรากฏผลการศึกษา 3 ประเด็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอไปตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โสคามพี ในคัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสตุ ต่อการรับรู้ของสาธารณชน
2. ความสอดคล้องด้านเนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โสคามพีในคัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสตุกับฉบับภาษาบาลี
 - 2.1 มูลเหตุความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โสคามพี

2.2 พุทธาณุญาตให้สงฆ์ลงโทษภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ

2.3 ความสอดคล้องด้านเนื้อหาที่ชัดเจนตรงกับฉบับภาษาบาลี

3. ความแตกต่างด้านเนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิในคัมภีร์มูลสารวาสติ-วาทวินยวัตตกับฉบับภาษาบาลี

3.1 ภาษาและรูปแบบการประพันธ์

3.2 เนื้อหาที่ขาดหายไปจากคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัตต

3.3 เนื้อหาที่แต่งเพิ่มเติมเข้ามาในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัตต

1. ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ ในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัตต ต่อการรับรู้ของสาธารณชน

ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ ในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัตตเกิดขึ้นในคราวที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โฆสิตาราม (บาลีใช้คำว่า โฆสิตาราม ชื่อวัดสำคัญในกรุงโกสุมพิ ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเคยประทับหลายครั้ง เช่น คราวภิกษุชาวโกสุมพิ มีความแตกแยกกัน) (P. A. Payutto, 2009: 55) โดยภิกษุรูปหนึ่งไม่ปรากฏชื่อ เป็นผู้ทรงความรู้ในพระไตรปิฎก และมีบริวารมาก แต่ประพฤตินิสิตวินัยได้เดินทางมาจากเมืองไวศาลี (บาลีใช้คำว่า เวสาลี นครหลวงของแคว้นวัชชี ปัจจุบันคือหมู่บ้าน Basrah ในจังหวัดมูซัฟฟารปุระ (Muzaffarpur) รัฐพิหาร) (Kusalasai, K & R, 2002: 72: 67) เมื่อเดินทางมาถึงเมืองโกสุมพิ ภิกษุชาวเมืองไวศาลีรูปนี้ ได้เข้าไปหาภิกษุชาวเมืองโกสุมพิซึ่งเป็นเพื่อนกัน เมื่อพบปะทักทายกันแล้ว ได้สาธยายพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรมต่อกัน แต่ภิกษุทั้ง 2 รูป ต่างแจ้งว่าพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม ที่อีกฝ่ายสาธยายอยู่นั้นไม่ถูกต้อง ต่างฝ่ายต่างไม่ยอมรับคำแนะนำ มีความเห็นว่าสิ่งที่ตนสาธายนั้นถูกต้อง เกิดการทะเลาะกันขึ้น ภิกษุในเมืองโกสุมพิจึงแตกเป็น 2 ฝ่ายตามความเห็นอาจารย์ของตน

ต่อมาภายหลัง ภิกษุชาวเมืองไวศาลีผู้มีลูกศิษย์จำนวนมาก ได้เข้าไปทำกิจในห้องส้วม และเหลือน้ำค้างไว้ในขัน ภิกษุชาวเมืองโกสุมพิเข้าไปในห้องส้วมภายหลัง เห็นขันมีน้ำเหลืออยู่ จึงนำเรื่องดังกล่าวไปบอกศิษย์ของตนว่า ภิกษุชาวเมืองไวศาลีเหลือน้ำที่ใช้แล้วไว้ในขันวางไว้ในห้องส้วม และร่วมกันโจทก์อาบัติต่อภิกษุชาวเมืองไวศาลี แต่เธอก็ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ และเห็นว่าตนถูกกวดัตร (การเพิกถอนสิทธิ อำนาจ หน้าที่ ไม่ให้เสมอกับคนอื่น ในที่นี้ รวมถึงการโจทก์อาบัติด้วย)

(Thitayano, 2008: 89) โดยไม่เป็นธรรม ไม่มีเหตุผล ความขัดแย้งกันของภิกษุทั้ง 2 ฝ่ายจึงทวีความรุนแรงขึ้นอีกครั้งด้วยสาเหตุดังกล่าว

พวกภิกษุจึงนำเรื่องดังกล่าวไปกราบทูลพระพุทธเจ้าแม้ว่าพระพุทธองค์จะส่งทูตไปแจ้งหรือเสด็จไปด้วยพระองค์เอง เพื่อห้ามไม่ให้ภิกษุทั้ง 2 ฝ่ายทะเลาะกัน ก็ไม่เป็นผล เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่อาจทำให้ภิกษุทั้ง 2 ฝ่ายปฏิบัติตามคำสั่งได้ จึงเหาะขึ้นบนท้องฟ้า โดยไม่มีผู้ใดเห็น เสด็จไปสู่เมือง สรวาสตี ประทับอยู่ที่เชตวัน อารามของอนาถปิณฑกะ เป็นเวลานานถึง 12 ปี เหล่าพราหมณ์คฤหบดีชาวเมืองโกสุมพิ เมื่อไม่ได้อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าด้วยปัจจัย 4 เป็นเวลานาน จึงปรึกษากันว่า จะลงโทษภิกษุที่เกิดความขัดแย้งกันทั้ง 2 ฝ่าย โดยการไม่พูดคุยด้วย ไม่ถวายอาหารบิณฑบาต เมื่อภิกษุเหล่านั้นลำบากด้วยบิณฑบาตจึงสำนึกถึงความผิดของตน จึงเดินทางไปเมือง สรวาสตี เพื่อให้พระพุทธเจ้ายกโทษให้

ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา ผู้อยู่ในเมืองสรวาสตี ประกอบด้วย พระอนันตกะ (โอรสของพระเจ้าอมิตตนะ ซึ่งเป็นน้องชายของพระเจ้าสุทโธทนะ พระมารดาของท่านนามว่ากิสาโคตมิ หลังจากอุปสมบท ได้ฟังโอวาทจากพระปฐมฌมณีนันทานันตฤ ได้บรรลุโสดาบัน หลังจากนั้นได้รับหน้าที่เป็นผู้คอยดูแลรับใช้พระพุทธเจ้า และได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศกว่าผู้อื่น 5 ด้าน คือ 1. ทรงจำพุทธวจนะได้มากที่สุด 2. เป็นผู้มั่งคั่ง 3. เป็นผู้มีความสามารถในการจำพุทธวจนะ 4. เป็นผู้มีความเพียร 5. เป็นพุทธอุปัฏฐากผู้เลิศ ท่านบรรลุพระอรหัตตผลขณะเอนตัวลงนอนในช่วงทำสังคายนาครั้งแรกนิพพานเมื่ออายุได้ 120 พรรษา) (Vannapok, 2005: 51-53) พระนางมหาปราชชาติโคตมิ (บาลีใช้คำว่า มหาปราชชาติโคตมิ : พระเถรีสำคัญองค์หนึ่ง เดิมเป็นธิดาคนยากจนในเมืองสรวาสตี แต่ได้เป็นสะใภ้เศรษฐี นางมีบุตรชายหนึ่งคน ต่อมา บุตรชายตาย นางเสียใจมาก อุ้มบุตรไปในที่ต่างๆ เพื่อหาขายแก่ให้พื้น กระทั่งไปพบพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสอนด้วยอบายและประทาน โอวาทจนนางบรรลุโสดาปัตติผล และบวชในสำนักนางภิกษุณี วันหนึ่งนั่งพิจารณาเปลวประทีปที่จุดไว้ในอุโบสถจนบรรลุพระอรหัต ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศด้านห่มจีวรเศร้าหมอง) (P. A. Payutto, 2009: 23) และเศรษฐีชื่ออนาถปิณฑกะ (บาลีใช้คำว่า อนาถปิณฑก : อุบาสกคนสำคัญสมัยพุทธกาล เดิมชื่อสุทัตต์ เป็นเศรษฐีในเมืองสรวาสตี ต่อมาได้นับถือพระพุทธศาสนาและบรรลุโสดาปัตติผล มีศรัทธาแรงกล้าสร้างวัดพระเชตวันถวายพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ที่เมืองสรวาสตี นอกจากอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์แล้ว ยังได้สงเคราะห์คนยากไร้อนาถามากมายเป็นประจำ จึงได้ชื่อว่าอนาถปิณฑกะ แปลว่า “ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา” ได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในหมู่ทายกฝ่ายอุบาสก) (P. A. Payutto. 2009: 487)

เมื่อรู้ข่าวว่าเหล่าภิกษุผู้ก่อความขัดแย้งกำลังเดินทางมาสู่เมืองศราวาสตี จึงเข้าไปทูลถามถึงข้อที่ควรปฏิบัติต่อภิกษุเหล่านั้น พระพุทธเจ้า ตรัสว่า ไม่ควรสนทนา ไม่พูดคุย ไม่พบปะ ไม่เหลียวมอง ไม่ไหว้ ไม่ให้ทานคือบิณฑบาต และควรจำกัดขอบเขต ศยนาสนะภิกษุผู้ก่อความขัดแย้งชาวเมืองโกสุมพิ

เมื่อภิกษุผู้ก่อความขัดแย้งสำนึกผิดแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงให้หมู่สงฆ์รับภิกษุผู้ถูกกวัดกรับกลับเข้าหมู่ด้วยด้วยวิธียุติธรรมวาจา (บาลีใช้คำว่า ญัตติจตุตถกัมม : กรรมมีญัตติเป็นที่ 4 ได้แก่ สังฆกรรมที่สำคัญ มีการอุปสมบทเป็นต้น ซึ่งเมื่อตั้งญัตติแล้ว ต้องสวดอนุสาวนา คือ ประกาศขอมติจากสงฆ์ 3 คน เพื่อให้สงฆ์ในที่ประชุมนั้นมีเวลาพิจารณาหลายเที่ยว ว่าจะอนุมติหรือไม่) (P. A. Payutto, 2009: 89)

2. ความสอดคล้องด้านเนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ ในคัมภีร์ มูลสรวาสตี- วาทวินยวัสตุ กับ ฉบับภาษาบาลี

2.1 มูลเหตุความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ

มูลเหตุความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิในคัมภีร์มูลสรวาสตีวาทวินยวัสตุ ที่ปรากฏเนื้อหาสอดคล้องกับฉบับภาษาบาลี คือ มีมูลเหตุมาจากการที่ภิกษุโจทย้อาบัตถิกัน เพราะสาเหตุการเหลือน้ำสำหรับชำระล้างในห้องส้วมค้างไว้ในขัน ซึ่งภิกษุฝ่ายโจทย้อมีความเห็นว่า ภิกษุผู้เข้าห้องส้วมแล้วเหลือน้ำค้างไว้ในขัน ต้องเป็นอาบัติทุกกฏ แต่ภิกษุผู้ถูกโจทย้อ ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ และถูกโจทย้อด้วยความไม่เป็นธรรม สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้ความขัดแย้งขยายวงกว้างขึ้น คือ หัวหน้าที่ของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิผู้ก่อความขัดแย้งกันทั้ง 2 ฝ่าย ต่างยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ และการมีบริวาร ลูกศิษย์เป็นผู้สนับสนุนจำนวนมาก ต่างฝ่ายต่างไม่เอื้อเพื่อต่อกัน ส่งผลให้สถานการณ์บานปลายออกไป

2.2 พุทธบัญญัติให้สงฆ์ลงโทษภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ

การลงโทษที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์รวมถึงอุบาสกอุบาสิกาทำแก่ภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ นั้น คือ การไม่สนทนา ไม่พูดคุย ไม่พบปะ ไม่เหลียวมอง ไม่ไหว้ ไม่ให้ทานคือบิณฑบาต และการจำกัดขอบเขตเสนาสนะ การลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าว เรียกว่า นิคคกรรม คือ การลงโทษตามพระธรรมวินัย, สังฆกรรมประเภทลงโทษผู้ทำความผิด (P. A. Payutto, 2009: 165) และเมื่อตรวจสอบถึงความผิดที่ภิกษุชาวเมืองโกสุมพิได้กระทำแล้วนั้น จะต้องถูกลงโทษ 2 วิธีด้วยกัน คือ 1. ตัชชเนยกรรม กรรมที่สงฆ์ทำการดำเนินโทษภิกษุผู้ก่อความทะเลาะวิวาท ก่ออริกรรม

ในสงฆ์ เป็นผู้มัวอบติมาก และ 2. อุกเขปนียกรรม การลงโทษที่สงฆ์ทำแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติแต่ไม่ยอมรับหรือไม่ทำคืน มีความเห็นชั่วร้าย โดยการไม่ให้สมโภชกับสงฆ์ คือ ไม่ให้ฉันร่วม ไม่ให้อยู่ร่วม ไม่ให้มีสิทธิเสมอกับภิกษุทั้งหลาย (P. A. Payutto, 2009: 101-557)

2.3 ความสอดคล้องด้านเนื้อหาที่ชัดเจนตรงกับฉบับภาษาบาลี

เนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิในคัมภีร์มูลสารวาสตี- วาทวินยวัตต และเนื้อหาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า น่าจะนำเค้าโครงหลักมาจากแหล่งเดียวกัน คือ การนำนิทานแทรกและนิทานคาถา เรื่องเดียวกัน คือที่ชาวกุมารในฝ่ายภาษาบาลี และที่รัชกาลสุทร ในฝ่ายภาษาสันสกฤต มาแสดงไว้ทั้ง 2 คัมภีร์ ดังตัวอย่าง

นิทานคาถาฝ่ายบาลี

น หิ เวเรน เวรานิ	สมฺมนุตฺติ กุทาจนํ
อเวเรน จ สมฺมนุตฺติ	เอส ฐมฺโม สนนฺตโน ๑

(Vinayapitaka mahavagga Vol. 2, 247/336)

นิทานคาถาฝ่ายสันสกฤต

น หิ ไวเรณ ไวราณิ	สามฺยฺนฺตึ ห กทาจน
กุชานฺตฺยา ไวราณิ สามฺยฺนฺตึ	เอว ฐรมะ สนานตนะ

(Vagci, S. 1967: 1.264)

คำแปล

ในกาลไหนๆ เวนทั้งหลาย ไม่สงบระงับเพราะเวรเลย |
เวรทั้งหลาย สงบระงับด้วยความอดกลั้น นี่เป็นธรรมอันนิรันดร์ ||

3. ความแตกต่างด้านเนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิในคัมภีร์มูล-สารวาสตี- วาทวินยวัตตกับฉบับภาษาบาลี

3.1 ภาษาและรูปแบบการประพันธ์

เป็นที่ชัดเจนว่า มีความแตกต่างด้านภาษาที่ใช้ในการประพันธ์ เรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพิ ในคัมภีร์มูลสารวาสตีวาทวินยวัตตกับฉบับภาษาบาลี โดยคัมภีร์มูลสารวา

สติ- วาทวินยวัตตุ ใช้ภาษาสันสกฤตแบบพหุท คือ สันสกฤตพันทาง (Hybrid Sanskrit) หรือ สันสกฤตผสมกับภาษาบาลี ภาษาปรากฤต (Mixed Sanskrit) ซึ่งใช้ในการรจนาหลักธรรมคำสอน และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ตามที่แสดงแล้วในตอนต้น ส่วนรูปแบบการประพันธ์ มีความแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

รูปแบบการประพันธ์ เป็นแบบผสมกันระหว่างร้อยกรองผสมกับร้อยแก้ว โดยใช้ บทร้อยกรองเป็นบทนำเข้าเรื่องราว หรือ อุเทศคาถา ซึ่งในคัมภีร์นี้ใช้คำว่า อุฑทานม (uddanam) (Charernnaew, 2013: 34) เป็นลักษณะการนำเฉพาะคำที่เป็นประเด็นสำคัญมาวางไว้ต้นเรื่อง ในรูปแบบของร้อยกรองเพื่อแสดงให้เห็นว่า ต่อไปนี้จะกล่าวถึงเรื่องนี้ๆ เช่น

(โกสามพกวสุตฺติ) อุฑทานม |

โกสามพกานำ กลโห นานาวาทศุจกิกฺษุภะ |
 ปาฐุวิทมานานำ ทิรุณิกสุย จ จาริกา ||1||
 ภุคฺคฺจลวณาคาเรรฺกฺมิโต วณนฺตทหฺสฺตินา |
 อนิรุทฺศเจติ กุคฺคฺวา สุราวสุตฺยา วุยฺปสามุยฺติ ||2||

(Vagci, 1967: 1,259)

อุทาน (เรื่องกิกษุชาวเมืองโกสามพี) |

ความวุ่นวาย และการถกเถียงกัน เกิดแก่กิกษุชาวเมืองโกสามพี |
 พวกเขาทะเลาะกันในเรื่องธรรมวินัย เป็นเวลานาน ||1||
 พระมุนี อันช้างตัวอยู่ในราวป่าคุ้มครองแล้ว ในเรือนอันงดงาม |
 พระอนิรุทธเถระ มาจากเมืองศราวตี ทำให้ความวุ่นวายสงบลง ||2||

ต่อจากอุทานคาถา จะใช้บทร้อยแก้วในการนำเสนอเนื้อหาหลักเป็นส่วนใหญ่ เช่น

พุทฺโธ ภควานฺ โโกสามฺพุยา วิหฺรติ โฆมิตาราม | เตนฺ ขลฺล สมเยน โโกสามฺพโก กิกฺษุวฺรฺยาโฑ
 วิกรานฺตสฺ สุตฺตรโร วินยโร มาตฺถกาธระ | พหฺวศฺจาศย กิกฺษวระ สหฺยกา วุยาทาวิกฺรานฺตสฺวินยธฺรา
 มาตฺถกาธระ | ไวสาลยํ ไวสาลโก กิกฺษุวฺรฺยาโฑวิกฺรานฺตสฺ สุตฺตรโร วินยโร มาตฺถกาธระ พหฺวศ
 จาสฺย กิกฺษวระ สหฺยกา วุยาทาวิกฺรานฺตสฺสุตฺตรธา วินยธฺรา มาตฺถกาธระ | (Vagci, S. 1967: 1.259)

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ประทับอยู่ที่โฆมิตาราม เมืองโกสามพี ได้ฟังมาว่า สมัยนั้น กิกษุผู้
 ทรงความรู้ในพระสูตร ผู้ทรงความรู้ในพระวินัย ผู้ทรงความรู้ในพระอภิธรรม ประพฤติกว้างละเมิด

พระวินัย | ภิกษุผู้ประพตติล่วงละเมิดพระวินัย ผู้ทรงความรู้พระวินัย ผู้ทรงความรู้พระอภิธรรม รูป
 นั้น มีพวกมาก | ภิกษุผู้ประพตติล่วงละเมิดพระวินัย ผู้ทรงความรู้ในพระสูตร ผู้ทรงความรู้ในพระ
 วินัย ผู้ทรงความรู้ในพระอภิธรรม เป็นผู้กว้างขวาง อยู่ในเมืองไวศาลี ภิกษุผู้ทรงความรู้ในพระสูตร
 ผู้ทรงความรู้ในพระวินัย ผู้ทรงความรู้ในอภิธรรม รูปนั้น มีพวกมาก |

3.2 เนื้อหาที่ขาดหายไปจากคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัสตุ

เนื้อหาที่ไม่ปรากฏในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัสตุ แต่ปรากฏในฉบับภาษา
 บาลี ได้แก่

1. ไม่ปรากฏเนื้อหานิทานแทรก เรื่องที่ฆาตูกุมาร โดยละเอียดเหมือนในฉบับภาษา
 บาลี มีเพียงการนำนิทานคาถาจากเรื่องดังกล่าวมาแสดงไว้
2. ไม่ปรากฏเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบพระภุค ฌ หมู่บ้านพาลกโณ
 การกคาม และพระสารีบุตร ถามาถึง ธรรมวาทีวัตถุ 18 ประการ
3. ไม่ปรากฏเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จถึงตำบลปารีเลยกะ และได้รับการดูแล
 รับใช้โดยช่างชื่อปารีเลยกะ

3.3 เนื้อหาที่แต่งเพิ่มเติมเข้ามาในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัสตุ

สำหรับเนื้อหาส่วนที่แต่งเพิ่มเติมเข้ามาในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัสตุ แต่ไม่
 ปรากฏในฉบับภาษาบาลี ได้แก่

1. คัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัสตุ กล่าวถึงภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ปรากฏชื่อ เป็นผู้ทรง
 ความรู้ในพระไตรปิฎก และมีบริวารมาก แต่ประพตติศีลวินัย เดินทางมาจากเมืองไวศาลีและเป็นคู่
 ขัดแย้งกับภิกษุชาวเมือง โกสคามพี และไม่ได้แสดงอย่างชัดเจนว่าเป็นการขัดแย้งกันระหว่างพระ
 วินัยธร และพระธรรมธร
2. ในคัมภีร์มูลสารวาสติวาทวินยวัสตุ ปรากฏเนื้อหา ตอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่
 อาจทำให้ภิกษุทั้ง 2 ฝ่าย ที่ขัดแย้งกัน ให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ จึงเหาะขึ้นบนท้องฟ้า โดยไม่มีผู้ใดเห็น
 เสด็จไปสู่มืองศราวาสตี ประทับอยู่ที่เขตวัน อารามของอนาถปิณฑทะ ไม่เสด็จกลับมาเมืองโกสคามพี
 เป็นเวลานานถึง 12 ปีซึ่งหากพิจารณาจากหลักฐานดังกล่าว พระชนมพรรษา และพุทธกิจแต่ละ
 พรรษาทั้งสิ้น 45 พรรษาของพระพุทธเจ้านั้นจะต้องเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ซึ่งเหตุการณ์ความขัดแย้ง
 ของภิกษุชาวเมืองโกสคามพี เกิดขึ้นในช่วงการบำเพ็ญพุทธกิจในพรรษาที่ 9 และพรรษาที่ 10 ประทับ
 ที่ตำบลปารีเลยกะ (P. A. Payutto, 2011: 18-19) ซึ่งสถานการณ์ความขัดแย้งยังไม่คลี่คลาย

สรุปผล

ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ในบทความนี้ไว้ 2 ประเด็น คือ 1. เพื่อศึกษาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุในโกสามพกวัดศุ คัมภีร์มูลสรวาสติวาทีวินยวัสดุ 2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในเรื่องความขัดแย้งของภิกษุในโกสามพกวัดศุคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีวินยวัสดุ พร้อมทั้งศึกษาลักษณะที่คล้ายคลึง ความแตกต่างกับพระวินัยปิฎกของนิกายเถรวาท มีผลการศึกษาดังนี้

จากการปริวรรตและแปลเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสามพีในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีวินยวัสดุ พบว่า ภาษาสันสกฤตที่ใช้ประพันธ์เป็นภาษาสันสกฤตแบบพหุ คือ สันสกฤตพื้นทาง (Hybrid Sanskrit) หรือสันสกฤตผสมกับภาษาบาลี ภาษาปรากฤต (Mixed Sanskrit) ซึ่งใช้ในการบันทึกหลักธรรมคำสอน และเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา รูปแบบการประพันธ์ เป็นแบบผสมระหว่างร้อยแก้วและร้อยกรองสลับกันไป โดยใช้บทร้อยกรองเป็นบทนำเข้าเรื่องราว และใช้บทร้อยแก้วในการนำเสนอเนื้อหาหลัก

ส่วนการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาและลักษณะที่คล้ายคลึง ความแตกต่างกับพระวินัยปิฎกของนิกาย เถรวาท สามารถสรุปผลการศึกษาได้ 3 ประเด็น คือ

1. ความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โกสามพี ในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีวินยวัสดุ ต่อการรับรู้ของสาธารณชน

2. ความสอดคล้องด้านเนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โกสามพี ในคัมภีร์มูลสรวาสติ- วาทีวินยวัสดุกับฉบับภาษาบาลี

มูลเหตุความขัดแย้งของภิกษุชาวเมือง โกสามพีในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีวินยวัสดุ ที่ปรากฏเนื้อหาสอดคล้องกับฉบับภาษาบาลี คือ มีมูลเหตุมาจากการที่ภิกษุโจทย้อาบติดกัน เพราะสาเหตุการเหลือน้ำสำหรับชำระล้างในห้องส้วมค้างไว้ในชั้น

พุทธานุญาตให้สงฆ์ลงโทษภิกษุชาวเมืองโกสามพี คือ การไม่สนทนา ไม่พูดคุย ไม่พบปะ ไม่เหลียวมอง ไม่ไหว้ ไม่ให้ทานคือบิณฑบาต และการจำกัดขอบเขตเสนาสนะ การลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าว เรียกว่า นิคหกรรม คือ การลงโทษตามพระธรรมวินัย สังฆกรรมประเภทลงโทษผู้ทำความผิดด้วยตักขณียกรรม และอุกเขปณียกรรม

ความสอดคล้องด้านเนื้อหาในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีวินยวัสดุ และเนื้อหาจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า น่าจะนำเค้าโครงหลักมาจากแหล่งเดียวกัน คือ การนำ

นิทานแทรกและนิทานคาถา เรื่องเดียวกัน คือที่ฆาฏกุมาร ในฝ่ายภาษาบาลี และที่รณิลสูตร ในฝ่ายภาษาสันสกฤตมาแสดงไว้ทั้ง 2 คัมภีร์

3. ความแตกต่างด้านเนื้อหาเรื่องความขัดแย้งของภิกษุชาวเมืองโกสุมพิในคัมภีร์มูลสรวาสติ-วาทีนยวัสดุกับฉบับภาษาบาลีพบว่า

เนื้อหาที่ขาดหายไปจากคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีนยวัสดุ คือ ไม่ปรากฏเนื้อหานิทานแทรกเรื่องที่ฆาฏกุมาร โดยละเอียดเหมือนในฉบับภาษาบาลี มีเพียงการนำนิทานคาถาจากเรื่องดังกล่าวมาแสดงไว้ ไม่ปรากฏเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปพบพระภิกษุ ณ หมู่บ้านพาลก โฉนการกคาม เรื่องพระสารีบุตรถามถึง ธรรมวาทีวัตถุ 18 ประการ ไม่ปรากฏเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จถึงตำบลปารีเลยกะ และได้รับการดูแลรับใช้โดยช่างปารีเลยกะ

เนื้อหาที่แต่งเพิ่มเติมเข้ามาในคัมภีร์มูลสรวาสติวาทีนยวัสดุ กล่าวถึงภิกษุผู้ไม่ปรากฏชื่อรูปหนึ่ง เป็นผู้ทรงความรู้ในพระไตรปิฎก และมีบริวารมาก แต่ประพฤติผิดวินัย เดินทางมาจากเมืองไวสาลี และเป็นคู่แข่งกับภิกษุชาวเมืองโกสุมพิ และไม่ได้แสดงอย่างชัดเจนว่า เป็นการขัดแย้งกันระหว่างภิกษุผู้ทรงความรู้ด้านพระวินัยกับภิกษุผู้ทรงความรู้ด้านพระธรรม

คัมภีร์มูลสรวาสติวาทีนยวัสดุ ปรากฏเนื้อหา ตอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่อาจทำให้ภิกษุทั้ง 2 ฝ่าย ที่ขัดแย้งกัน ให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ จึงเหาะขึ้นบนท้องฟ้า โดยไม่มีผู้ใดเห็น เสด็จไปสู่เมืองศรวาสตี ประทับอยู่ที่เขตวัน อารามของอนาถปิณฑทะ ไม่เสด็จกลับมาเมืองโกสุมพิเป็นเวลานานถึง 12 ปี

เอกสารอ้างอิง

- กรุณา และเรื่องอุไร กุศลาสัย. (2545). *อโศกมหาราช และข้อเขียนคนละเรื่องเดียวกัน* (พิมพ์ครั้งที่ 3.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- กานต์ กาญจนพิมาย. (2553). *จริยศาสตร์ในพระพุทธรูปไม้อีสาน*. วารสารรมยสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 8(2): 68.
- จำลอง สารพัตน์. (2546). *ประวัติวรรณคดีสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ฉัตรชัย มูลสาร, พระมหา. (2552). *การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสดุกับพระวินยปิฎก ศึกษาเฉพาะกรณีจิรวัดศุและกรรมวัสดุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), พระ. (2551). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- บุญเกิด เจริญแนว, พระมหา. (2556). *การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์มูลสารวาทวินยวัสดุ ศึกษาเฉพาะประมวลวัสดุ โปษวัสดุ ประวารณาวัสดุ วรรษวัสดุ จรมวัสดุ และสังฆเภทวัสดุ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรหมคุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พระ. (2554). *กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม.
- _____. (2552). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- ไพศาล วิสาโล, พระ. (2538). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการระงับความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). *บาลีสันสกฤตวิชาการ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). *พระวินยปิฎก เล่มที่ 5 มหาวรรค ภาคที่ 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมจินต์ สัมมาปัญญา, พระมหา. (2543). *พระพุทธศาสนมหายานในอินเดีย พัฒนาการและสารัตถธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2543). *พุทธศาสนประวัติฝ่ายมหายาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Vagci, S. (1967). *Mulasarvastivadavinayavastu (Vol. 1)*. Darbhanga : The Mithila Institute.

Translated Thai References

- Bhammagunabhon, Phra (P.A. Payutto). (2011). *Chronology of Buddhism in world civilization* (5th ed.). Bangkok: Phlidhamma Publishing. [in Thai]
- _____. (2009). *Dictionary of Buddhism: collection of terms* (12th ed.). Bangkok: Chanphen Publishing. [in Thai]
- Charernnaew, B, Phramaha. (2013). *A critical study of the Mulasaravasativadinayavastu with special reference to Pravravastu Posadhavastu Pravaranavastu Varsavastu Carmavastu and Sanghabhedavastu*. Ph.D. thesis. Bangkok Silpakorn University. [in Thai]
- Devatilaka, Phra (Rabaeb Thitayano). (2008). *History of Buddhism* (6th ed.). Bangkok: Mahamakut rajavidyalaya University Press. [in Thai]
- Kanchanapimai, K. (2010). Ethics in the Isan Buddha image. *Rommayasan : Journal of Faculty of Humanities and Social Sciences Buriram Rajabhat University*. 8(2): 68. [in Thai]
- Kusalasai, K. R. (2002). *The Great Asoka and the same article* (3rd ed.). Bangkok: Siam Publishing. [in Thai]
- Mahamakuta Rajavidyalaya Foundation. (1993). *Pali Sanskrit scholar*. Bangkok: Mahamakutraajavidyalaya University Press. [in Thai]
- _____. (1982). *Vinayapitaka Mahavagga Vol. 2*. Bangkok: Mahamakut Buddhist College. [in Thai]
- Moonsarn, Ch. Phramaha. (2009). *A comparative study of the Mulasaravasativadinayavastu and the Vinaya Pitaka with special reference to Civaravastu and Karmavastu*. Ph.D. thesis. Bangkok. Silpakorn University. [in Thai]
- Pothinunta, S. (2000). *Buddhist history of Mahayana*. Bangkok: Mahamakutraajavidyalaya University Press. [in Thai]
- Sammapanyo, S. (2000). *Mahayana Buddhism in India : Development and content*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press. [in Thai]
- Sarapadnuek, C. (2003). *History of Sanskrit literature*. Bangkok: Department of Oriental Languages. Archeology of Silpakorn University. [in Thai]

Vāgci, S. (1967). *Mulasarvastivadavinayavastu (Vol. 1)*. Darbhanga : The Mithila Institute.

Visalo, P. Phra. (1995). *Science and art of conflict resolution*. Bangkok: Rueankaew Print. [in Thai]

ผู้เขียน

นายสำราญ ฑูระตา

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาสันสกฤตศึกษา ภาควิชาภาษา
ตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

โทรศัพท์ : 08 5767 3200 อีเมล : Samranct57@hotmail.com

Author

Mr. Samran Dhurata

Ph.D. in Sanskrit Studies Program, Department of Oriental Languages, Faculty of
Archeology, Silpakorn University

Tel: 08 5767 3200 Email: Samranct57@hotmail.com